

УДК 314.151.3-054.73-057.875:364-322:[378.4(477.53)]

ЮЛІЯ БОЛОВАЦЬКА

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,

РОЛЬ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ДО УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті проаналізовано проблему вимушеної міграції студентів-переселенців та їхньої адаптації до виховного середовища вищого навчального закладу. Особливу увагу сфокусовано на волонтерській діяльності як такій, що має визначальне значення для ефективної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

***Ключові слова:** волонтерська діяльність, студенти-переселенці, адаптація, міграція, проблеми адаптації, університетське середовище, вищий навчальний заклад.*

Актуальність проблеми. Сучасний стан українського суспільства формує особливий запит до психолого-педагогічної теорії і практики, оскільки військові дії в Україні, тимчасова окупація Криму стали серйозним випробуванням для її громадян. Сотні тисяч людей змінили місце проживання, праці та навчання. Вони набули статусу внутрішньо переміщених осіб чи переселенців, а вимушена міграція стала невід'ємною частиною існування нашого суспільства.

Оскільки значну частину переселенців представляє студентська молодь, то пріоритетною проблемою вважаємо адаптацію студентів до вищого навчального закладу. Адаптація молоді людини в університетському середовищі постає головною умовою її подальшої комфортної та успішної діяльності як в освітньому просторі вищої школи, так і поза ним – у суспільній та професійній діяльності [1].

Одним із найбільш дієвих засобів адаптації внутрішньо переміщених осіб до університетського середовища вважаємо студентський волонтерський рух. Залучення переселенців до волонтерства дозволяє їм відчувати себе потрібними в новій студентській спільноті, зробити особистий внесок у вирішення соціальних проблем, самореалізуватися через ініціювання проектів і програм благодійної спрямованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми мігрантів, біженців, переселенців містять широке коло теоретичних та практичних питань. Тому ці проблеми висвітлюються у різних сферах наукових досліджень, зокрема: психологи Г. Солдатова та Л. Шайгерова, проводячи дослідження соціально-психологічної адаптації переселенців, звертають увагу суспільства до психологічних проблем вимушених мігрантів та до усвідомлення необхідності створення і підтримки програм психологічної допомоги переселенцям і біженцям [2, с. 143]. Проблему соціальної адаптації мігрантів досліджує В. Гриценко, особливості соціально-психологічної адаптації студентів-мігрантів в нових соціокультурних умовах аналізує Т. Донських [4].

Разом з тим, цих наукових доробків недостатньо, тому актуальним є дослідження ефективної адаптації внутрішньо переміщених осіб засобами волонтерської діяльності.

Мета статті. – проаналізувати явище вимушеної міграції студентів-переселенців та їх адаптацію до університетського середовища Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка у процесі волонтерської діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ураховуючи актуальність міграційних процесів в Україні, сьогодні особливо гостро постала проблема адаптації серед студентів-переселенців як найбільш вразливої соціальної спільноти.

Вимушену міграцію слід розглядати як один із видів екстремального впливу на особистість. Такий вплив визначається високим рівнем стресогенності подій, які стали причинами міграції та тривалістю процесу адаптації до нових умов. Вхідження в нове

університетське середовище викликає почуття меншовартості, ідентифікаційну плутанину, неприйняття. Це може призвести до руйнування базових структур особистості, до зміни ціннісних орієнтирів, до зменшення адаптивних можливостей особистості.

У сучасній педагогічній науці адаптацію студентів визначають як комплексний процес, обумовлений взаємодією психологічних, соціальних і біологічних факторів [3]. До таких факторів відносяться:

рівень підготовки до навчальної діяльності (професійна спрямованість, соціальна активність);

розвиток індивідуальних здібностей до адаптації (індивідуально-особистісні особливості розвитку психічних процесів, рівень мотиваційно-рефлексивного пізнання особистості);

педагогічний вплив на процес адаптації (підготовка викладачів навчального закладу, особистісно орієнтований підхід до навчання й виховання студентів, забезпечення педагогічної підтримки з боку професорсько-викладацького складу університету, кураторів академічних груп);

умови навчання і проживання (організація навчально-виховного процесу, задоволеність міжособистісними відносинами в академічній групі, рівноправність студентів).

Згідно з даними Міністерства соціальної політики України кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Полтавській області складає 30493 осіб, що становить 2,13% від загальної кількості населення. У Полтавській області сконцентровано 1,8% ВПО України. [1].

Значну частину внутрішньо переміщених осіб складає студентська молодь.

Студенти-переселенці – це особлива вікова і соціальна категорія населення, що характеризується цілим спектром специфічних проблем, зокрема зміна соціального статусу і оточення, входження в нове освітнє й виховне середовище, потреба у тісних емоційних контактах з одночасним страхом відчуження [5, с. 114].

Адаптація студентів-переселенців у Полтавському національному педагогічному університеті включає такі напрями: адаптація до нового виховного середовища, колективу, діяльності (навчальна, громадська, волонтерська, культурно-дозвіллева, спортивна, тощо). Особливістю адаптації внутрішньо переміщених осіб в університеті є те, що вона супроводжується цілою низкою важливих проблем, з якими стикається студент: економічні, соціальні, побутові, організаційні, психологічні, а іноді мають місце й правові колізії. Студенти перебувають у стані розгубленості, обумовленому відсутністю бачення особистих і професійних перспектив, загальною невизначеністю ситуації на тимчасово окупованих територіях, культурними відмінностями нового середовища, занепокоєнням відносно долі близьких людей, які залишилися на тимчасово окупованих територіях.

У результаті проведеного анкетування серед студентів-переселенців у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка було виокремлено дві основні групи труднощів, які негативно впливають на процес входження переселенців у студентську спільноту:

навчально-організаційні труднощі – проблеми, які виникають при організації навчально-виховного процесу у виші та організації життя студента поза межами університету. Сюди можемо віднести нове оточення, відсутність навичок самостійної роботи, незнання своїх прав, пропуски занять, надання переваги вирішенню побутових, матеріальних, соціальних, економічних проблем над навчанням, проблеми з поселенням в гуртожитки, нові навчальні дисципліни, відсутність матеріально-технічної бази й умов для навчання та життя, проблеми з гуртожитками, зі стипендіями і фінансуванням, проблему зарахування тимчасово переміщених осіб на вільні бюджетні місця, необхідність визначення та ліквідації академічної різниці,

перезарахування раніше складених предметів, неможливість отримання оригіналів документів із попереднього місця навчання.

Психологічні труднощі, які проявляються у підвищенні показника емоційного збудження, тривожності, нейротизму; зниженні комунікабельності, емоційної стійкості, самоконтролю, соціальної сміливості; появі почуття неповноцінності та ізольованості у стосунках із одногрупниками, викладачами, труднощі, пов'язані з мовними особливостями; а в поведінці в цілому спостерігається надмірна сором'язливість, закритість, прояв негативізму до «чужих»; зниженні успішності, відсутній мотивації до навчання, недостатній увазі й зосередженості на заняттях, труднощі у процесі сприйняття й осмислення студентами матеріалу, який вивчається; скаргах на погане самопочуття, сон; втраті інтересу до навчання, школи. Внаслідок цих проявів розвиваються адаптаційний стрес, непродуктивні форми реагування, симптоми порушення поведінки, емоційні розлади різного ступеня.

Ефективність адаптації залежить ще й від курсу навчання студента: студент-першокурсник, який уперше переступив поріг навчального закладу, чи студент третього-четвертого курсу, який перевівся з іншого університету. У студентів-першокурсників відбувається адаптація до освітнього і виховного середовища, а на старших курсах (третьому та четвертому) – адаптація до обраної професії і спеціальності шляхом професійного самовизначення та працевлаштування. Адаптація студентів-переселенців старших курсів, які переведені з інших вишів України, ускладнюється тим, що вони змушені починати адаптацію спочатку і водночас поєднувати процес входження в нове середовище університету та процес входження у професію.

Для подолання труднощів та активізації процесу адаптації переселенців до університетського середовища вважаємо за необхідне їх залучення до студентського волонтерського руху.

Волонтерство у загальній декларації волонтерів розглядається як добровільний вибір, який виражає особистісні погляди і позицію, передбачає активну участь людини в громадському житті, сприяє демократизації суспільних взаємин тощо [7].

Проблеми розвитку волонтерського руху в Україні приділяють увагу визнані учені. Так, Т. Лях, Л. Міщенко, К. Потопа, Є. Фаворов у своїх наукових доробках акцентують увагу на класифікації волонтерських груп, змісті та напрямках роботи волонтерів. Н. Романова, Н. Трубнікова, Н. Черепанова визначають мотиваційні фактори участі студентів у волонтерській діяльності. О. Безпалько, Р. Вайнола, Н. Заверико, А. Капська у працях розкривають технології залучення та підготовки молоді до волонтерської діяльності [6].

Сучасний волонтерський рух має велике соціальне значення і є невід'ємною частиною суспільного життя та основою розвитку громадянського суспільства. Найчисельнішою групою волонтерів, які працюють у даній сфері в Україні, є молодь. Студентські волонтерські групи здійснюють переважно соціальну діяльність у профілактичному, просвітницькому, реабілітаційному, рекреативному, інформаційно-рекламному, охоронно-захисному та соціально-побутовому напрямах [4, 168-169].

Волонтерська спільнота Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка репрезентована студентами з усіх семи факультетів. Для систематизації соціальної роботи у вищому навчальному закладі студентськими зусиллями створено волонтерський центр «АКОРД». За 2016 рік до волонтерської діяльності в університеті долучилося 85 студентів (11 осіб з 85 – студенти-переселенці).

Волонтери центру «АКОРД» систематично проводять тренінги та лекції для внутрішньо переміщених осіб, що сприяють встановленню доброзичливих, продуктивних стосунків зі студентами та нормалізації мікроклімату в колективі. Лише студентам вишу під силу максимально швидко адаптувати «новачка» до університетського життя шляхом створення довірливої товариської атмосфери, залучення переселенців до організації та проведення спільних заходів.

З ініціативи волонтерів центру «АКОРД» систематично організуються заходи щодо допомоги бійцям із зони АТО (відвідування військових у шпиталі, придбання медикаментів, надання їм психологічної допомоги, придбання ультрафіолетових камер для зберігання медичного стерильного інструменту, бактерицидних опромінювачів для стерилізації перев'язувального матеріалу).

В арсеналі форм волонтерської роботи студентської молоді Полтавського національного педагогічного університету імені В.Короленка є благодійні акції з надання соціально-педагогічної та психологічної допомоги дітям, які залишилися без батьківської опіки. Традиційними є акції милосердя «Від серця до серця», «Зроби світ кольоровим», «Подаруй посмішку дитині», «Діти-дітям», «Щасливе дитинство» й інші. Традиційно студенти-волонтери університету відвідують центр соціально-психологічної реабілітації дітей «Любисток», Полтавську спеціалізовану школу-інтернат I-III ступенів імені Н.К.Крупської.

Студенти-переселенці є активними учасниками благодійних ярмарок, семінарів, культурно-мистецьких заходів, акцій, спрямованих на популяризацію здорового способу життя.

Команда волонтерів Полтавського педагогічного залучена до взаємодії з представництвом Червоного Хреста у Полтавській області, зокрема волонтери беруть участь у наданні соціальної допомоги самотнім непрацездатним громадянам похилого віку, дітям-сиротам, інвалідам, ветеранам та іншим верствам населення, сприяють реалізації державних програм.

Зазначимо, що залучення студентів-переселенців до волонтерської діяльності має суспільно корисний характер та допомагає формувати себе як особистість, стимулює розвиток лідерських якостей, творчих здібностей та є засобом набуття професійних умінь та навичок у соціально-педагогічній галузі [8, с. 152].

Висновки з дослідження. Висловлені в статті міркування репрезентують роздуми автора щодо шляхів розв'язання важливої соціальної проблеми, пов'язаної з міграційними процесами в Україні та адаптацією студентів-переселенців до університетського середовища.

Отже, ефективним засобом адаптації внутрішньо переміщених осіб до виховного середовища університету вважаємо волонтерську діяльність, яка дозволяє переселенцю відчувати себе потрібними в новій студентській спільноті, зробити особистий внесок у вирішення соціальних проблем, самореалізуватися через ініціювання проектів і програм благодійної спрямованості.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є розробка Радою з організації виховної діяльності та психологічною службою університету комплексу заходів, спрямованих на активізацію процесу адаптації студентів-переселенців.

Список використаних джерел

1. Вимушені мігранти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://semestr.com.ua>. – Заголовок з екрану. – Мова укр.
2. Волынская Л. Социокультурная и личностная адаптация человека на различных стадиях жизненного цикла : [учеб. пособ.] / Л. Волынская. – М. : Флинта : НОУ ВПО «МПСи», 2012. – 168 с.
3. Все про адаптацію : спец. вип. газ. «Психолог». – 2004. – № 25–26 (121–122). – 120 с.
4. Донских Т. Социально-психологическая адаптация студента-мигранта в новых социокультурных условиях / Т. Донских // Вестник Оренбургского государственного университета. – Оренбург, 2010. – № 12 (118). – С. 167–172.
5. Дунець Л. Психологія спілкування / Л. Дунець. – Хмельницький, 2003. – 142 с.
6. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Д. Звереві. – 2-ге вид. – К. ; Сімферополь : Універсум, 2013. – 536 с.

7. Лях Т. Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Лях Тетяна Леонідівна. – К., 2009. – 304 с.
8. Слюсаревський М. Психологія міграції : [навч. посіб.] / М. Слюсаревський, О. Блинова. – Кіровоград : Імекс ЛТД, 2013. – 244 с.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2016 р.

БОЛОВАЦКАЯ Ю.

Полтавский национальный педагогический университет имени В. Г. Короленко, Полтава

РОЛЬ ВОЛОНТЕРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В АДАПТАЦИИ СТУДЕНТОВ-ПЕРЕСЕЛЕНЦЕВ К УНИВЕРСИТЕТСКОЙ СРЕДЕ

В статье проанализированы проблемы вынужденной миграции студентов-переселенцев и их адаптации к университетской среде высшего учебного заведения. Особое внимание сфокусировано на волонтерской деятельности как таковой, что имеет определяющее значение для эффективной адаптации внутренне перемещенных лиц.

***Ключевые слова:** миграция, студенты-переселенцы, адаптация, проблемы адаптации, волонтерская деятельность, высшее учебное заведение.*

BOLOVATSKA YU.

Poltava national pedagogical University named after V. Korolenko, Ukraine

THE VALUE OF VOLUNTEERING IN ADAPTATION OF INTERNALLY DISPLACED STUDENTS TO THE UNIVERSITY ENVIRONMENT

The article analyzes the problems of forced migration of students migrants and their adaptation to the educational environment of a higher educational institution. Special attention is paid to volunteering activities which are crucial for effective adaptation of internally displaced people.

Adaptation students displaced in the Poltava National Pedagogical University includes the following areas: adaptation to the new educational environment, collective activity (educational, social, volunteer, cultural, recreational, sports, etc.). The feature adaptation of internally displaced persons in the university is that it is accompanied by a number of important issues facing the student: economic, social, household, organizational, psychological, and sometimes there are conflicts and legal.

Effective means of adapting internally displaced persons to the educational environment of the university presented the volunteer activity that allows immigrants to feel needed in the new student community to make a contribution to the solution of social problems, self-realization through initiating projects and programs of charitable orientation.

For further research in this direction is the development of the Council on the organization of educational and psychological service of the university complex of measures aimed at boosting students adaptation of immigrants.

***Keywords:** migration, students migrants, adaptation, adaptation problems, volunteering, higher educational institution.*